

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Modstandskampen 1940 - 45

Nr. 3 · September 2013

Gestapofanger
Krigssejlere
Modstandsfolk

HORSERØD
FRØSLEV
DACHAU
HANNOVER-STÖCKEN
NEUENGAMME
SACHSENHAUSEN
STUTTHOF
BUCHENWALD
THERESIENSTADT
RAVENSBRÜCK

ERHVERVSHÆMMEDE
FRA FRIHEDSKAMPEN

Modstand - vist nytter det...

Modstandskampen

1940 - 45

Gestapofanger

Krigssejlere

Modstandsfolk

Sept. 2013 · 19. årg. nr. 3

Redaktion

Peter Eigenbroth, *Ansv. redaktør*
Østergade 35, Postboks 56,
9690 Fjerritslev,
Tlf. 98 21 22 00 Fax 98 21 24 31
Mail: peter@fjerritslev-tryk.dk

Modstandskampens Bladudvalg

Emmy Reitoft (tlf. 42 40 14 95),
Lykke FINDERUP, Peter Eigenbroth.

Indlæg dækker ikke nødvendigvis
foreningens eller redaktionens
synspunkter.

(Eftertryk tilladt mod kildeangivelse)

Abonnement og bladregnskab

Peter Eigenbroth, Østergade 35,
Postboks 56, 9690 Fjerritslev,
Tlf. 98 21 22 00 Fax 98 21 24 31

Abonnement kan bestilles ved
at indbetale 200 kr. på konto
nr. 7461 2070272221

Tryk Fjerritslev Tryk A/S

Pris 200 kr.

Udenlandske abonnenter 250 kr.

Næste nummer

er planlagt til december 2013.

Deadline herfor er 20. november.

Bladet fortsætter i 2014

Den 12. august mødtes afdelingernes formænd med bladudvalget for at høre om bladets drift. Redaktør Peter Eigenbroth kunne, ikke overraskende, konstatere, at oplaget desværre falder, i takt med at flere og flere abonnenter falder bort. Fra et oplag på omkring 600 blade i 2011 er tallet nu nede på ca. 400. Det betyder også, at udgivelsen af bladet medfører et større og større underskud. Der var dog enighed om, at bladets udgivelse skal fortsætte også i 2014. Det er nok ikke urealistisk at forestille sig, at bladet derefter må stoppe – formentlig med et stort "afskedsnummer" i maj 2015, på 70-års dagen for befrielsen.

Bladets fortsatte udgivelse indtil da sikres af "Anholt-kontoen", nemlig provenuet efter salget af den nu ophævede landsforenings salg af feriehuset på Anholt.

Der vil dog stadig være et beløb tilbage på Anholt-kontoen, og det blev på mødet bestemt, at en del kan udbetales til afdelingerne, når kontoens bindingsperiode udløber i foråret 2014. Udbetalingen fordeles med et fast beløb pr. afdeling og et beløb pr. registreret medlem.

Der var på mødet også en god debat om bladets indhold. Det har knebet med at få bøger til anmeldelse, men

redaktøren retter henvendelse til forlagene om at komme med på deres liste over relevante medier. Vi vil prøve fremover at have en fast rubrik med spørgsmål til og nyt fra Arbejdsskadestyrelsen, og desuden står bladets spalter stadig åben for indlæg fra læserne, gerne med beretninger fra "dengang".

Og med denne "indledning" velkommen til dette nummer, der naturligvis er præget af, at vi netop har oplevet 70-års dagen for 29. august 1943, hvor samarbejdspolitikken med tyskerne blev stoppet, efter at der havde været en bølge af demonstrationer og strejker, og efter at den første frihedskæmper var blevet henrettet af tyskerne. Det er også tankevækkende, at der stadig etableres mindesteder, der relaterer til begivenheder under besættelsen, og at der i Normandiet er etableret en udstilling om danske krigssejlere. Og endelig har dette nummer igen et indlæg i debatten om, hvordan Frihedsmuseet skal genopbygges.

"Modstandskampen 1940-45" følger de begivenheder, der relaterer til besættelsen – og det gør vi fortsat i 2014.

Peter Eigenbroth

Nyt fra Arbejdsskadestyrelsen

Ekstraordinær hædersgave

I anledningen af 70-årsdagen for den 29. august 1943 har regeringen vedtaget, at samtlige modtagere af hædersgaven efter lov om erstatning til besættelsestidens ofre skal modtage et ekstra engangsbeløb på kr. 10.000.

Det forventes, at beløbet vil blive udbetalt den 1. oktober 2013, og beløbet er skattefrit.

Beskæftigelsesminister Mette Frederiksen udtaler:

"Vi har og vil altid have meget at takke de danske modstandsfolk for. Det var modige kvinder og mænd,

der uselvvisk satte deres liv på spil i kampen for frihed mod den tyske besættelsesmagt. Deres ekstraordinære indsats står som noget helt særligt.

- Selv om et besat Danmark med udgangsforbud og nedrullede mørklægningsgardiner i dag kan virke langt væk, er modstandsfolkens indsats en påmindelse om, at vi ikke må tage friheden for givet. Denne hædersgave er en velfortjent anerkendelse af deres kamp for Danmarks frihed," siger beskæftigelsesminister Mette Frederiksen.

Mindelunden d. 29. august 2013

Den 29. august 1943 – for mange tidl. modstandsfolk, krigssejlere og KZ-fanger er det den vigtigste dag i besættelsestiden – dagen, da den danske regering sagde STOP til samarbejdet med besættelsesmagten.

Da det jo i år var 70-året for denne markante dag, skulle dagen markeres på behørig vis. Derfor havde Frihedskampens Frednings- og Mindefond arrangeret en stor højtidelighed i Mindelunden. Foruden at markere 70-års dagen var dette også det endelige punktum for Fondets markeringer af 29. august.

Foruden aktive fra Frihedskampen og disses ledsagere deltog Hendes Majestæt Dronning Margrethe i arrangementet, og hun ærede de døde frihedskæmpere ved at lægge en krans ved monumentet. Der var også inviteret civile og militære honoratiores fra ind- og udland.

Der var opstillet et stort telt, hvor de mange deltagere kunne sidde. På begge sider af monumentet stod forskellige værn med faner opstillet, og for enden af det store gravfelt stod en stor faneborg med ca. 25 faner – et smukt syn.

Vi var inviteret til kl. 17.00, men da Majestæten først kom kl. 17.45, var der

Øverst statsminister Helle Thorning-Smidt på talerstolen.

I midten har Max Roe, Erik Kragelund og Chr. Eugen Olsen lagt krans ved monumentet.

Nederst et udsnit af den smukke faneborg.

29. august 2013 på

Dronning Margrethe lægger krans ved monumentet.

god tid til at se sig om og hilse på de forskellige.

Aftenens taler var statsminister Helle Thorning-Schmidt. Hun talte om mærkedagen og dens betydning for krigens gang, og sluttede sin tale med følgende:

“Ydmyghed lever i vore hjerter; når jeg kigger ud over gravene og ned på Mindemuren fyldes jeg med en grundlæggende ydmyghed over, hvad der var på spil for Danmark.

Frihed, tryghed og demokrati.

197 modige danskere blev dræbt her i Ryvangen. Henrettet af besættelsesmagten.

197 helte.

De var stærke i troen på, at deres indsats nyttede. At deres beslutninger var rigtige.

Deres liv blev for kort.

Men de lever i vores hjerter. De er de stærkeste tråde i det stof, som vores fælles historie er spundet af.

Kære Frihedskæmpere, jeres indsats fylder os med respekt. En ydmyg nation er jer dybt taknemmelige”.

Imellem de forskellige indslag var der musik, leveret af Den Kongelige Livgardes Musikkorps, og efter statsministerens tale var der kransenedlægning, i alt blev der lagt 10 krans ved monumentet, heraf flere af de udenlandske honoratiories.

En mindeværdig og værdig afslutning på denne aften blev – som så mange gange, når tidligere frihedskæmpere mødes – afsluttet med at vi sammen sang: “Altid frejdig når du går”.

Herefter var Fondet vært ved en reception med lidt godt til ganen i et telt, der var opstillet mellem Mindelunden og Henrettelsespladsen.

Programmet på Bernadottegården var det sædvanlige. Vi mødtes ude ved Bernadottes Mindeeg kl. 11.00, hvor vi holdt den traditionelle højtidelighed. Herefter var der spisning i hus 4. Alligevel er der jo ikke to mærkedage, der er ens, blandt andet fordi de mennesker, der har et budskab, de gerne vil bringe, på deres egen måde gør dagen til noget helt specielt. Og sådan var det også dette år.

Mere end 80 personer havde fundet vej på den dejlige sensommerformiddag, hvor Mogens Henrik Nielsen bød velkommen og bad Bernadottegårdens to faner om at blive ført ud. De førtes denne gang af tidl. modstandsmand og kz-fange Povl Kildemoes og af Per Johansen. Fanevagter var Peer Jensen og Vagn Hansen. Efter at have sunget Frihedssangen blev der budt velkommen til dette års taler, Kathrine Bundgaard fra Arbejdsskadestyrelsen.

Kathrine Bundgaard (KB) begyndte sin tale med at sige, at det var med stor ydmyghed og taknemmelighed, at hun stod og skulle holde talen i år. Hun fortsatte:

“Det er i dag 70-års dagen for 29. august 1943. Denne dag for augustoprøret er en dato, vi vil hylde, være stolte af, mindes og aldrig glemme. Dette er en stor mærkedag i Danmarks historie.”

KB fortsatte med at fortælle, at hun selv var for ung til at have egne erfaringer fra krigens tid, så det var andre kilders viden, hun genfortæller.

KB fortsatte med at berette om 29. august 1943, hvor regeringen gik af, og hvor Modstandsbevægelsens store ind-

flydelse satte sine første store spor i den officielle styring af vort land. Hun fortsatte:

“Men hvorfor valgte den danske regering så netop d. 29. august 1943 som dato for at stoppe samarbejdet med den tyske besættelsesmagt? Danmark var jo blevet besat af det nazistiske Tyskland 3 år og 3 måneder inden – nemlig d. 9. april 1940. Hvorfor skulle der gå så lang tid, inden det officielle Danmark vågnede op, og sagde nej til besættelsesmagten?” Hun fortsatte: “Det var Modstandsbevægelsens og folkets fortjeneste, at samarbejdet ophørte. Den 28. august 1943, dagen før regeringens samarbejdsstop, havde den tyske besættelsesmagt givet vores regering et ultimatum. De krævede, at den danske regering øjeblikkeligt skulle erklære vores land for værende i undtagelsestilstand, med forbud mod bl.a. at lave forsamlinger på mere end 5 mennesker på offentlige steder, forbud mod demonstrationer og strejker, udgangsforbud mellem kl. 20.30 og kl. 5.30. Det mest indgribende var kravet om at indføre militær undtagelsestilstand og dødsstraf for sabotage.

Forud for den tyske besættelsesmagts ultimatum til den danske regering havde der været en bølge af strejker, demonstrationer og sabotageaktioner imod besættelsesmagten. Der var røster i befolkningen, der mente, at nazisterne var ved at tabe krigen og andre i modstandsbevægelsen, der forsøgte at få den danske regering til at stoppe sit samarbejde med den tyske besættelsesmagt. Det hele lagde et pres

Et udsnit af deltagerne ved mindehøjtideligheden.

ER

Bernadottegården

på vores regering. Den 29. august 1943 skete det så. Den danske regering kunne ikke længere samarbejde med den tyske besættelsesmagt, og samarbejdet ophørte”.

KB fortalte om, hvordan den tyske besættelsesmagt afvæbnede og opløste det danske militær og den danske flåde – det lykkedes danske søfolk selv at sænke flåden, så den ikke skulle falde i tyske hænder.

Den 29. august døde – i forskellige kamphandlinger - 23 værnepligtige og 2 civile danskere, og 56 blev såret.

KB fortsatte: ”.. Men det står klart, at i sidste ende var det befolkningens voksende utilfredshed med samarbejdspolitikken og de modige modstandsfolks indsats fra alle de nævnte grupper, der på den ene eller anden måde deltog aktivt, vi skal være stolte af.

Hvad kan vi, der er født i generationer efter 2. Verdenskrig og den 29. august 1943, så bruge denne viden og erfaring til? Hvad kan vi lære af det?

Jeg mener, uden på nogen måde at være ekspert, at vi kan lære af erfaringen fra jeres heltegerninger under hele besættelsestiden, at hvis man tror på frihed, demokrati og menneskerettig-

heder, så må man også vælge at kæmpe for det. At vi lever i et frit Danmark er ikke en selvfølge. Det kan vi takke jer for. Den kamp I har haft modet til at kæmpe, har givet os andre en kæmpe gave, men den forpligter også til selv fortsat at kæmpe for frihed, demokrati og menneskerettigheder. Det vil ofte være på fredeligere arenaer, end der var tale om under krigen, men det kan jo også være i kamp. Det er vigtigt for os, der kommer efter jer, at forstå, at alt det, vi har i vores samfund i dag, som frihed, demokrati og fred inden for Danmarks grænser, ikke er en selvfølge eller en given ting. Fordi, hvis I ikke med jeres kollegaer havde kæmpet imod og stået fast... ja, hvem ved så, hvordan det land, vi i dag kalder for Danmark, havde set ud her den 29. august 2013 – 70 år senere. Derfor vil jeg slutte af med at med at hylde jer alle, der er her i dag, og alle jeres kammerater, som ikke er her i dag, både dem der er i live og dem der gået bort.”

Herefter blev der lagt blomster og sunget ”En lærke letted” og ”Altid frejdig når du går”, før fanerne igen blev ført ind, og vi i samlet flok gik ind til middagen i hus 4, hvor vi, samt flere andre – i alt ca. 150 personer – dels fort-

Dagens taler, Kathrine Bundgaard.

satte med at markere mærkedagen, dels fejrede Bernadottegårdens 37 års fødselsdag. Her var der endnu en taler, idet Peter Munch Jørgensen, formanden for FOF i Roskilde, holdt en fornem fødselsdagstale, hvor han bl.a. takkede for det rigtig gode samarbejde og den venlige modtagelse, FOF altid får, når de holder deres kurser, svømning og sommerhøjskole på Bernadottegården.

Vi sluttede denne dejlige dag, hvor vi blandt andet sang ”Bernadottegårdens sang”.

Emmy Reitoft

Der var 150 deltagere ved middagen på Bernadottegården 29. august.

Den første henrettelse

Optakten til 29. august

Den 17. august 1943 havde en gruppe modstandsfolk modtaget seks containere med våben, sprængstoffer og radioudstyr fra et engelsk fly i nærheden af Madum Sø i Rold Skov. Da de i en lastbil var på vej tilbage mod Aalborg, blev de i udkanten af skoven opdaget af en tysk patrulje. Under den efterfølgende flugt blev den 20-årige Niels Erik Vangsted dræbt, mens den 27-årige Poul Edvin Kjær Sørensen blev hårdt såret.

Niels Erik Vangsted blev begravet i Aalborg den 23. august. Der var planlagt arbejdsnedlæggelse på alle arbejdspladser i Aalborg, for at folk kunne deltage i begravelsen og dermed samle en stor demonstration imod tyskerne. Imidlertid befalede tyskerne, at begravelsen skulle rykkes frem til om morgenen, og at kun 50 personer måtte deltage.

Alligevel blev der en stor demonstration om eftermiddagen, som tyskerne prøvede at splitte med anvendelse af maskinpistoler og maskingeværer, hvilket resulterede i to dræbte og 18 sårede, ligesom en stor demonstration dagen efter krævede fem dødsopfre og mange sårede.

Poul Edvin Kjær Sørensen blev bragt til København og efterfølgende dømt

Styrelsen for Chr. IV's Laug i Aalborg samlet ved Poul Edvin Kjær Sørensens gravsted. Foto: Peter Eigenbroth.

til døden. Tidligt om morgenen den 28. august fik han at vide, at en benådningssøgningsansøgning var blevet afslået, og efter besøg af en tysk feltpræst blev han kørt ud af byen. Her blev han ført ind i en åben gård, og den vagthavende officer spurgte ham, om han havde nogen ønsker. Poul svarede, at han gerne

ville være fri for at have bind for øjnene, og så ønskede han at få en cigaret. Og endelig sagde han til præsten, at han havde sådan en god pullover, den ville han gerne tage af, for den skulle hans bror have. Dette ønske blev også opfyldt. Præsten gik lidt til side, og derefter skete eksekutionen.

Borgmester Ancy Winther taler ved mindehøjtideligheden i Rold Skov. Foto: Uffe Westerberg.

Erik Lottrup, der her står ved mindestenene, var initiativtager til, at den lille mindelund i Rold Skov blev etableret for 20 år siden. Foto: Uffe Westerberg.

For at undgå yderligere uroligheder i forbindelse med begravelsen blev liget ført til Warnemünde og begravet der, og blev så i 1947 flyttet til familiegravstedet på Nørresundby Kirkegård.

På 70-års dagen for træfningen ved Hollandshus i Rold Skov var der kransenedlægning i den lille mindelund, der blev etableret for 20 år siden. Borgmesteren i Rebild, Anny Winther, og chefen for Hjemmeværnskompagni Rebild, Kennet Otte Bach, lagde krans og holdt også taler, og til sidst sang alle "Altid frejdig".

70-års dagen for Poul Edvin Kjær Sørensens henrettelse blev også markeret med kransenedlæggelse på familiegravstedet i Nørresundby, foranlediget af Frihedskampens Veteraner. Det var styrelsen for Chr. IV's Laug, der underledelse af oldermand Niels Voss Hansen lagde kransen.

Peter Eigenbroth

Poul Edvin Kjær Sørensen

Hans sidste brev, skrevet kort før henrettelsen, lød således:

Kære fader!

Jeg er blevet sendt til København, og når du læser dette brev, er jeg ikke mere, benådningensansøgningen er blevet afslået; jeg må derefter herigennem sige jer alle sammen farvel, tag det nu ikke for tungt, men tilgiv mig, at jeg har forvoldt jer så store sorger.

Jeg ville gerne ligge ved siden af min Moder, hvis det kan lade sig gøre.

Farvel, kære fader, søster og broder, hils hele min familie.

Jeres hengivne Poul.

N.B.: Hvis der er noget, Else gerne vil have af mine sager, så giv hende det. (Del med hende, far).

Bidrag til denne rubrik bedes sendt til
Peter Eigenbroth
Rolighedsvej 8a, 9690 Fjerritslev
mail: eig@fjerritslev.dk

- 90 år** 25. oktober
Regnar Jensen
Blumersgade 8a
8700 Horsens
10. december
Jytte Sass,
Bernadotteparken 6
4000 Roskilde
- 85 år** 15. oktober
Herluf Pedersen
Thulevej 28
7000 Fredericia
25. november
Lykke Finderup
Bernadotteparken 57
4000 Roskilde
- 80 år** 23. november
Hanne Nielsen
Bernadotteparken 32
4000 Roskilde
29. november
Bent Eikard
Dr. Tværgade 48, 4-2
1302 København K
- 75 år** 20. september
Knud Hermann,
Fælledvej 91
7000 Fredericia

4. Maj Kollegierne:

Forlængelse af dispensation

Landets ni 4. Maj Kollegier har fået forlænget den dispensation fra almenboligloven, som giver dem ret til at give fortrinsret til beboere, der er efterkommere af en frihedskæmper.

Den tidligere dispensation var gældende til og med 2015, men op til den 4. maj i år forlængede boligminister Carsten Hansen sammen med Venstre

ordningen frem til og med 2025.

"Det er vigtigt, at vi husker og skønner på dem, der kæmpede for Danmark. Derfor sætter vi lys i vinduet den 4. maj, men med 4. Maj Kollegierne har vi noget, der hele året minder os om frihedskæmpernes indsats. Det vil jeg gerne værne om," sagde Carsten Hansen.

Kollegierne kan få støtte til renoveringsarbejder o.l. efter almenboligloven, men tildeling af støtte forudsætter en omdannelse til almene ungdomsboliger. Dispensationen muliggør, at kollegierne efter en sådan omdannelse kan bevare de særlige regler med hensyn til bestyrelsessammensætning og udlejning indtil 2025.

Bevægende mindestunder i

Lokallhistoriske sognegrupper står bag etableringen af to mindepladser for engelske flyvere, der omkom under et mislykket angreb på Aalborg Lufthavn 13. august 1940.

Af journalist Ejgil Bodilsen

Det blev på alle måder en smuk og værdig begivenhed, da to mindesten, til ære for seks faldne engelske flyvere blev afsløret i Tranum Klit i Han Herred 13. august 2013.

Det skete på 73-års dagen for et mislykket engelsk angreb på Aalborg Lufthavn, Fliegerhorst Aalborg West, som var af høj strategisk vigtighed for den tyske besættelsesmagt. Samtlige 11 engelske Blenheim-bombefly blev skudt ned eller måtte nødlande, og 20 ud af i alt 33 besætningsmedlemmer mistede livet i den ulige kamp mod tyske Messerschmidt-fly og antiluftskyts 13. august 1940.

I et forsøg på flugt nåede to af de 11 Blenheimere ind over Tranum Klit, før maskinerne styrtede ned med et par kilometers afstand, og begge besætninger på hver tre engelske flyvere blev fundet dræbt. Sammen med de 14 an-

dre omkomne fra det mislykkede bombetogt blev de begravet under fuld tysk honnør på Vadum Kirkegård nær Aalborg tre dage senere.

Mange lokale beboere overværende sceneriet dengang i 1940, og den dramatiske hændelse har til stadighed fyldt meget i den fælles hukommelse om besættelsestiden. Tranum Klitplantage hører under Naturstyrelsen Vendsyssel, og nedskydningen har ofte været omtalt af naturvejlederne på guidede ture i området, ligesom de lokallhistoriske sognegrupper i Lerup-Tranum-Koldmose har været opmærksomme på at fastholde erindringen om begivenhederne, der fandt sted i deres distrikt.

Tanken om at sætte et varigt minde om de seks engelske ofre tog form, og sognegrupperne gik i gang med at realisere projektet. Det førte til et frugt-

bart samarbejde med såvel Naturstyrelsen som Jammerbugt Kommune om rydning, tilgængelighed og informationstavler på nedstyrtningsstederne, ligesom der via den engelske ambassade blev etableret kontakt med The Denmark Team, som består af nogle få personer, der ulønnet varetager The Commonwealth War Graves Commission's interesser her i landet. Initiativtagerne mødte også stor velvillighed hos lokale virksomheder, der trådte til som sponsorer i forbindelse med udvælgelse, udformning, transport og opsætning af de to mindesten.

Over to hundrede fandt vej til mindehøjtidelighederne, som begyndte ved Rødhusvejen, hvor stenen med navnene på besætningen fra Blenheim IV T1934 lå tildækket med Union Jack.

Der blev indledningsvis holdt taler ved skovrider Jesper Blom Hansen,

Snart 91-årige Sigaard Jensen nedlagde krans på vegne af de lokallhistoriske sognegrupper i Lerup-Tranum-Koldmose.

Tranum Klitplantage

Æresbevisning fra Air Transport Wing Aalborg, som lige efter afsløringen af stenene lavede en overflyvning med fire T-17 fly i formationen "The Missing Man", der symboliserer en falden kollega.

sognegruppeleder Lillian Carstensen, historiker Julian Horn fra Wartime Watton Museet i England, borgmester Mogens Gade samt Ole Rønnest, der er forfatter til bogen »Den dømt eskadrille«, som netop beskriver hændelserne 13. august 1940. Rønnest medbragte også et lommeur, der blev fundet på en af de omkomne.

Gennemgående blev det fremhævet, at disse seks engelske flyvere satte livet på spil, for at vi her i Danmark og det

øvrige Europa kunne få den frihed, vi nyder godt af i dag.

Selve afsløringen af mindestenen blev foretaget af borgmester Mogens Gade sammen med John Lart, der er nevø til piloten på det nedskudte fly, Edward Lart. De to øvrige omkomne på dette fly var Maurice H. Gillingham og Augustus S. Beeby. Efter et minuts stilhed og fanehonnør fra Forsvarsbrødrene, Hjemmeværnet og Flyvevåbnets Soldaterforening spillede or-

ganist Henrik Skøtt »The Last Post« på trompet. Sluttelig blev der nedlagt kranse fra både engelsk og dansk side.

Dagens store overraskelse var en æresbevisning fra Air Transport Wing Aalborg, som lige efter afsløringen af stenene lavede en overflyvning med fire T-17 fly i formationen »The Missing Man«, der symboliserer en falden kollega.

Ceremonien og æresbevisningen gentog sig ved afsløringen af den anden mindesten nær krydset Sandmosevej/Udholmvej, hvor den engelske tale blev holdt af stabsofficer Robert Hylands fra Royal Air Force. Højtideligheden her gjaldt pilot Clive W. Wigley samt Arthur H. Patchett og Archibald F. Morrison, der tilsammen udgjorde besætningen på Blenheim IV R3913.

Afsløringen af de to mindesten følger sig smukt ind i det igangværende Projekt Besættelsestidens Han Herred, hvor lokalhistoriske sognegrupper, foreninger, museer, arkiver og enkeltpersoner i regi af Lokalhistorisk Samvirke for Han Herred har sat sig for at samle og formidle oplysninger om alle facetter af denne vigtige epoke i historien. Netop i Han Herred – herunder Bulbjerg, Slettestrand og Aggersund – er sporene af den tyske tilstedeværelse 1940-45 særlig tydelig.

Squadron Leader Robert Hylands og borgmester Mogens Gade løfter det britiske flag.

Hvordan skal Frihedsmuseet genskabes?

Efter at Frihedsmuseet brændte natten mellem den 27. og 28. april, har der ikke været tvivl om, at museet skal genopbygges, og at det skal ske på den hidtidige placering i Churchill-parken.

Derimod har der været meget debat om museets fremtidige indhold. Blandt andet blev der afholdt en idékonference den 10. juni, hvor interesserede kunne give deres mening til kende. Forinden bragte dagbladet Politiken en kronik af forsknings- og formidlingschef Lene Floris, leder af Frihedsmuseet Henrik Lundbak og direktør for Nationalmuseet Per Kristian Madsen.

Endnu er intet besluttet omkring det nye Frihedsmuseum, og meningerne er delte om, hvor vidt det skal genskabes med det indhold, vi kendte, eller om det fremover skal give en bredere formidling om baggrund og optakt til 2. verdenskrig samt den politiske situation efter befrielsen.

Modstandskampen 1940-45 gengiver nedenstående uddrag af Politikens kronik.

Kernen i Museet for Danmarks Frihedskamp opstod, da Frihedsrådet i sommeren 1945 arrangerede en udstilling i Frimurerlogen i København og dermed lagde grunden til det kommende museum. Fra begyndelsen var der en stærk tilknytning til Nationalmuseet, også da et nyt museumshus stod klar på Esplanaden i 1957. Frihedsmuseets første ledere havde selv taget del i modstandskampen, men sådan kan det af naturlige grunde ikke længere være, så nye folk er kommet til, og meget er med tiden ændret siden afslutningen af Anden Verdenskrig for 68 år siden. Men det har ikke røkket ved Frihedsmuseets berettigelse, og et årligt besøgstal på knap 67.000 bekræfter det.

Udgangspunktet for at nå nutidens og fremtidens publikum er meget anderledes end ved museets grundlæggelse. Det viste de svar, der faldt, da medierne igen i år spurgte folk på gaden 9. april, hvad det var for en dag. En ung mand kom frem til, at det måtte være tirsdag. En ældre funderede over, om flagene på halv stang kunne have med Margaret Thatchers begravelse at gøre – Frihedsmuseet er så nødvendigt som nogensinde. Det kan derfor heller ikke undre, at knap var brandvæsenet

færdigt med efterslukningen, før de første debatindlæg om en fremtidig udstilling dukkede op.

Skulle emnet fortsat være modstandskampen eller snarere besættelsesperioden i hele dens bredde og kompleksitet? Burde man trække tråde tilbage gennem 1930'erne til Første Verdenskrig og frem gennem den kolde krig, måske helt til Murens fald? Bør perspektivet bredes ud til hele Europa, så danskernes privilegerede situation sammenlignes med vilkårene i andre besatte lande, så vi undgår faren for dansk snæversyn og selvgodhed? Og hvad med formen? Ny informationsteknologi og en helt ændret digital verden er nu faste dele af hverdagen for både brugere og museer på en måde, ingen forestillede sig i 1995, da den nu ødelagte udstilling blev indviet.

Denne debat er opmuntrende, for den genspejler, at Frihedsmuseets emne er vedkommende. Selv om begivenhederne efterhånden ligger 70 år tilbage i vore forældres, bedsteforældres eller oldeforældres tid, kan de stadig fascinere og engagere. Fascinere, fordi verden med Anden Verdenskrig gennemgik en rystelse, som ikke er set før eller – heldigvis – siden. Engagere, fordi krigen og besættelsen stillede det enkelte menneske over for fundamentale og vanskelige valg.

[- - -]

Midt i glæden over engagementet i Frihedsmuseets fremtid kan man dog godt få den tanke, at debatten ind imellem føres uden blik for den udvikling, Frihedsmuseets udstillingsvirksomhed faktisk har gennemgået fra 1945 til i dag.

Det allerførste, midlertidige 'Frihedsmuseum' i Frimurerlogen var en sejrsudstilling med et klart og populært budskab: Vi var også med i kampen mod nazismen, så vi har også vores andel i sejren. 'Vi' omfattede i den sammenhæng strengt taget kun modstandsbevægelsen. Men det store flertal af befolkningen, som for langt de flestes vedkommende havde været probritisk og antinazistisk indstillet gennem hele besættelsen, kunne også føle sig inkluderet. Udelukket var kun det mindretal, som havde været på den 'forkerte' side og – diskret antydte – politikerne som repræsentanter for det Danmark, som ikke havde kæmpet.

Trods denne diskrete distance til det etablerede Danmark så det permanente Frihedsmuseum lyset i 1957 i statsligt regi. Midlerne til museumsbygningen var ganske vist skaffet til veje af et præsidium nedsat af modstandsbevægelsen gennem en folkeindsamling. Men det var vigtigt for initiativtagerne, at det nye museum var en del af Nationalmuseet.

[- - -]

Den seneste permanente udstilling blev åbnet i Frihedsmuseet i 1995 i anledning af 50-året for befrielsen. Da var Berlinmuren faldet og den videnskabelige udforskning af besættelsestiden godt i gang. Tidens herskende videnskabelige paradigme var historien om modsætningen mellem politikernes tilpasning og modstandsfolkernes oprør. Det blev rammen om den reviderede fortælling om modstandens historie. Udstillingen tog emner op, som dengang blev anset for kontroversielle: Den grundlovsstridige internering af de ledende kommunister.

Dansk politisk deltagelse i jagten på modstandsfolk og britiske faldskærmsagenter. Modstandens udspring blandt 'systemfjenderne' på højre og venstre fløj i det politiske spektrum. Diskussionen om jernbanesabotagens reelle effekt målt på forsinkelsen af tyske tropetransporter. Den såkaldt skæve våbenfordeling mellem de systemloyale dele af modstanden og de potentielle samfundsomstyrtere.

Disse temaer blev ikke gjort til hovedstykker i udstillingen. Men der var ikke – som nogle måske vil tro – nogen berøringsangst over for dem, og det er rent faktisk den her beskrevne udstilling, som stod indtil branden. Frihedsmuseet har ikke været en statisk størrelse, men har udviklet sig i en stadig og gensidig symbiose mellem ny forskning, nye formidlingsformer og brugerne engagement, bl.a. i form af frivillige medarbejdere.

[- - -]

Efter branden må vi tænke i mere end en revision og derfor overveje hele konceptet for Frihedsmuseet. Her skal man ikke være blind for, at Frihedsmuseets attraktion for en stor del har ligget i, at det har fortalt en overskuelig historie – som både var spændende og rejste nogle væsentlige principielle spørgsmål.

Skal alle forudsætningerne og efterdønningerne med, ender vi med at bygge et museum for Danmarks historie i hele det 20. århundrede. Og i den sammenhæng skal man huske på, at Nationalmuseet allerede rummer en oversigtsudstilling om det moderne Danmark, et museum om Danmarks industrialisering samt Frøslevlejrens Museum. Desuden har Tøjhusmuseet netop åbnet en permanent udstilling om Danmarks krige, og to faste udstillinger om den kolde krig har set lyset på henholdsvis Stevnsfortet og Lange-landsfortet.

Men selv hvis vi begrænser os til besættelsesårene, er det så muligt at skildre dem i al deres kompleksitet og modsætningsfuldhed i et Frihedsmuseum, som må være loyalt mod sit ud-spring som modstandens museum? Vi er overbeviste om, at er der én ting, Frihedsmuseets stiftere ikke ville have ønsket sig, så er det, at det museum, de opbyggede og omfattede med så meget engagement, med tiden skulle miste sit tag i det brede publikum og dermed sin relevans.

Det giver næsten sig selv, at jo læn-gere begivenhederne rykker på afstand, jo mere bliver man nødt til at forklare, og jo mere kontekst man knytter til for-tællingen om modstanden, jo tættere vil den komme på at blive en fortælling om selve besættelsestiden.

Vi mener, at nøglen til at brede for-tællingen ud, uden at Frihedsmuseet mister sit hovedfokus på modstanden som det væsentlige, paradoksalt nok ligger i at skille de forskellige historier ad. En svaghed ved det nu ødelagte mu-seum var, at de beskedne rammer kun gav plads til én historie, og det måtte selvfølgelig blive modstandens. Andre temaer kunne kun inddrages, i den ud-strækning de direkte relaterede sig til modstanden: Det officielle Danmarks tilpasning som rammen om modstan-den. Kollaboratorerne som tyskernes håndlangere og modstandsfolkenes fjender.

[- - -]

Et nyt Frihedsmuseum skal give selv-stændig plads til fortællingen om de danskere, der sluttede op om den allie-rede kamp som frivillige, især i de briti-ske styrker eller som søfolk, krigssej-lere, på konvojerne over Atlanten og på de øvrige verdenshave. Eller historien om redningen af de danske jøder, der er et særlig tydeligt eksempel på, at det samlede billede ikke tegner sig alene

ved at betragte de begivenheder, der udspillede sig i Danmark. Her er også en vinkel af modstandskampen, der dels har stor international bevågenhed, dels forudsætter viden om årsagen til forfølgelse, krig og modstandskamp.

Men risikerer vi ikke at udvande budskabet ved at brede emnet ud? Selv om Frihedsmuseet altid har fortalt en enkel historie med et klart budskab, har det heldigvis aldrig haft tradition for en påpegende formidling. Vi skal fortsat fremlægge historien med de forskelle i vægtningen, som betinges af de tider, de skiftende udstillinger bliver til i, og vi skal som hidtil lade det være op til publikum selv at tænke og drage egne konklusioner.

Det er godt, hvis en udstilling som Frihedsmuseets rejser spørgsmål hos den besøgende. Det er betænkeligt, hvis den også forsøger at levere entydige svar, for virkeligheden er sjældent entydig; det var den heller ikke for dem, som i sin tid valgte at tilslutte sig mod-standen. Det er ved at forstå, at valget hverken var let eller enkelt, men nød-vendigt for den enkelte, at vi andre kan lære noget ved at gå på Frihedsmuseet. Og i den sammenhæng har vi behov for at få alle mellemregningerne med. At forstå alle de kræfter, som kunne trække i en anden retning.

Endelig er der det formidlingsmæssige, det tekniske eller håndværksmæssige.

På det felt har Frihedsmuseet tradi-tion for at være godt med. I 2000 udgav museet cd'en 'Besættelsestiden i bille-der' med 8.900 billeder af genstande, fotografier og dokumenter til brug for skolernes selvstændige arbejde med pe-rioden. I årene 2008-2012 opbyggede det Modstandsdata-basen med navne på over 80.000 modstandsfolk, hvor-med man råder over et skelet, som yder-ligere information kan hægtes op på. Og aktuelt digitaliserer museet syste-matisk de vigtigste dele af sine gen-stande, arkivalier og fotografier.

Så når Frihedsmuseets nybygning står der, er vi også parate med bygge-stenene til en vedkommende og tids-svarende udstilling. Kernen og det do-minerende i Frihedsmuseet er og skal være selve frihedskampen.

[- - -]

Med henblik på fremtiden skal Friheds-museet genopstå som det nationale mu-seum om frihedskampen, den kamp, som sikrede, at vi i dag har den helt selvfølgelig ret til at være uenige og give udtryk for det uden frygt og kontrol.

På den måde lever vi op til forpligtel-sen til at værne mindet om dem, der kæmpede!

Læserbrev

Om Friheds-museets indhold

Danmarks støtte til den tyske krigsma-skine – mad, værnemageri, tysklands-arbejdere, 6000 soldater m.v. – hører ikke hjemme på Frihedsmuseet. Det gør dansk politis samarbejde med ty-skerne heller ikke – drabet på en af de første faldskærmsfolk, internering af flere kommunister end tyskerne be-stilte, arrestation af modstandsfolk, udlevering til Gestapo m.v. – og stats-ministerens opfordring til stikkeri da slet ikke. Eller retsopgøret. Det skal vises andetsteds.

Lad os beholde Frihedsmuseet, som det var.

Frands Halberg, Holte

Fastholdelse og fornyelse

Frihedsmuseets Venner har i deres seneste nyhedsbrev opstillet følgende ønsker til et nyt Frihedsmuseum:

Bestyrelsen ønsker et nyt 'Museum for Danmarks Frihedskamp' placeret samme sted (i Churchillparken).

Vores ønsker til en ny bygning er, at udstillingen skal koncentrere sig om 'Museet for Danmarks Frihedskamp'. Tyngden skal således ligge på Danmarks Frihedskamp 1940-45, gerne med en nyere formidling.

Vi ser gerne både fornyelse i historie-fortællingen, men også fastholdelse af indtrykket fra den tidligere udstilling.

Det er centralt for os, at Carl-Hen-ning Pedersens 'Frihedens Lys' og hen-rettelsspælene fra Mindelunden får en central placering i museet.

Niels Gyrtsting

Udstilling i Normandiet om

Af Jakob Tøtrup Kjærsgaard

Et af de mest fundamentale begreber i dagens Danmark, i forhold til fortælling af historien om 2. verdenskrig, er at kunne formidle. Kulturformidling er netop titlen på min nuværende uddannelse, og evnen til at kunne formidle i vores moderne verden er essentiel, for at kunne belyse historien på bedste vis. Igennem mit studie, som til dagligt finder sted ved University College Nordjylland i Hjørring, skal vi afprøve vores teoretiske evner, ved et selvvalgt praktiksted. Igennem mine studieprojekter og eksamener, har jeg specialiseret mig i diverse emner i forhold til 2. verdenskrig. Derfor var det oplagt for mig at udnytte muligheden for at afprøve mine teoretiske evner ved et 2. verdenskrigs museum. Jeg har studeret kampagnen i Normandiet i høj grad, og derfor ansøgte jeg om at komme i praktik ved Utah Beach Museum i Normandiet, Frankrig. Museet accepterede min ansøgning, og mine planer for sommeren 2013 var herefter planlagt.

Utah Beach Museum ligger direkte ved Utah Beach i Normandiet, Frankrig. Museet ligger omgivet af utallige tyske bunkere, som blev opført under 2. verdenskrig. Stranden er blevet verdensberømt, da den var en af de fem invasionsstrandsektorer, som de allierede benyttede sig af under den stør-

ste landgangsinvasjon i historien, nemlig D-dag d. 6. juni 1944. Museet er et af de største og mest etablerede museer i Normandiet, og har derfor en meget høj besøgsfrekvens af turister fra hele verden.

De danske krigssejlere i et formidlingsperspektiv

Jeg har tidligere besøgt Normandiet med min familie, i 2007 og 2011. Begge gange har vi besøgt det danske mindesmærke, som ligger imellem Utah Beach og byen Sainte Marie du Mont. Jeg har altid undret mig over, hvorfor der ikke var information vedrørende krigssejlerne, både ved Utah Beach Museum, men også i den danske offentlighed. Jeg er opvokset ved Randers, med fortællingerne om Hvidstengruppen og modstandsbevægelsen i Danmark, men igennem min opvækst og skolegang, er jeg aldrig stødt på emnet 'De danske krigssejlere under krigen'. Dette måtte jeg tage helt til Normandiet for at blive klogere på.

Da jeg påbegyndte min praktik ved museet, var et af mine spørgsmål da netop også: "Hvorfor er der ingen information om de danske krigssejlere, nu da der også findes dette store og flotte monument, blot 1 km fra museet?". Formidling, var svaret, eller

Billedhugger Sven Lindharts monument for den danske indsats i D-dag.

nærmere manglen på formidling. For selv om det danske mindesmærke har været en del af den fredfyldte Normanniske natur siden 1984, har der ikke været ressourcer til at få budskabet om krigssejlerne formidlet ud. Det største problem var, at der ikke var kilder skrevet på fransk eller sågar engelsk. Derfor var ledelsen på museet også positive over for mit forslag, i forhold til at etablere en midlertidig udstilling omkring de danske krigssejleres indsats i Normandiet. Udover at deltage i det daglige arbejde ved museet og planlægge den årlige ceremoni i anledning af D-dag, bestod mit arbejde nu i at fremstille denne udstilling. Jeg påbegyndte min research, og blev gradvist mere og mere bevidst og oplyst omkring de ofre, de danske krigssejlere har gjort under 2. verdenskrig. I fem år var mange af disse unge sømænd fanget på havene rundt om i verden, uden at vide, hvordan deres skæbne ville tage form. Det var derfor med en god portion ærefrygt at udforme denne udstilling, da jeg ikke

Utah Beach Museum i Frankrig.

danske krigssejlere

blot skulle skabe et historisk korrekt billede af sejlernes indsats, men også gøre dem ære for deres indsats. At udforme en sådan udstilling er en langvarig proces, som kræver en stor mængde tålmodighed. Én ting er den store mængde historisk research, der skal til, men noget andet er at fremskaffe genstande fra krigen, som repræsenterer de danske sejlere. Et helt tredje element er i forhold til, om udstillingen overhovedet skal opstilles ved et fransk museum, hvor 80 % af indholdet omhandler den amerikanske indsats i Normandiet under krigen. De sidste 20 % omhandler fransk-mændenes historie. Derfor kræver det en del overtalelse at få fremhævet andre aspekter af krigens deltagere, såsom de danske krigssejlere. Jeg fik dog godkendt udstillingen, på baggrund af, at det skulle være en midlertidig udstilling på tre måneder. Derudover var der et minimalt budget at forholde sig til. Men med en masse hjælp fra diverse danske instanser, specielt formanden for de danske krigssejlere, Erik Kragelund, er det lykkedes at skabe et realistisk billede af krigssejlerens indsats under krigen. Erik Kragelund har desuden skrevet et yderst informativt informationshæfte på

fransk og engelsk, som har medvirket til, at personalet ved Utah Beach Museum har fået en markant bedre forståelse for krigssejlerens rolle under krigen. Dette har ført til, at de nu har den fornødne viden om emnet, til at de kan inddrage fortællinger om danskerne under deres guidede ture ved museet.

Et glemt budskab kan være svært at få frem i lyset i dag, specielt når fortællingen går helt tilbage til 1940'erne. Men med fokus og formidling kan der endnu engang kastes lys på et emne, som i dette tilfælde i den grad fortjener at opnå mere opmærksomhed fra forskellige instanser i Danmark. De danske krigssejlere gjorde en uvurderlig indsats under krigen for at assistere de allierede, og dermed give Danmark et bedre ry. Deres konkrete indsats er indtil videre gået manges næser forbi i Normandiet. Men med denne udstilling håber jeg, at der kommer endnu mere fokus på deres indsats. Hvem ved, måske ser vi Dannebrog vaje ved siden af de officielle allierede landes flag, udenfor museet, næste år til 70-års dagen for D-dag.

Jakob ved sin separatudstilling om danske krigssejlere.

Mindeord

Mindeord om Else Briksby, Bernadotteparken 37, 4000 Roskilde.

Torsdag d. 8. august sov Else Briksby stille ind.

Else Briksby blev født i Odense i 1915 og var således næsten 98 år gammel, da hun døde. Hun blev i 1938 gift med Frede Briksby, og i 1941 fik de datteren Dorrit. Så kom krigen, familien boede i Aarhus, hvor Frede var ansat ved politiet. I september -44 blev han taget sammen med de øvrige i det danske politi, og han havnede i KZ-lejren Buchenwald. Else fik breve fra sin mand, så hun vidste, at han var i live. Frede kom hjem med "De hvide Busser". Han havde det dårligt med store bylder på hænder og fødder efter hårdt arbejde i et stenbrud. Det værste var det psykiske, og han forvandt aldrig opholdet i Tyskland. I 1946 blev datteren Kittie født, familien flyttede til Nakskov, derefter til Gentofte og – efter en del flytninger – faldt Else og Frede til ro i Hundested, hvor Frede blev lærer. Else blev demonstratrice for Elna symaskiner, et arbejde der passede rigtig godt til den kreative kvinde, hun var. Jobbet med symaskinen havde Else i mere end 40 år, og hun brugte symaskinen indtil et års tid før sin død, hvor hun glædede mange af sine venner med gaver, kreeret på symaskinen.

Else flyttede ind i Bernadotteparken i 2006. Hun var en trofast deltager i vores mande-kvindegruppe, hvor hun var vellidt af alle. Igennem det sidste års tid blev helbredet gradvis dårligere, indtil hun sov stille ind d. 8. august tidligt om morgenen.

Else blev bisat fra Himmelev Kirke, hvor Bernadottegårdens fane, hele familien og mange gamle venner deltog i den kirkelige højtidelighed og i minde-samværet i Sognegården bagefter.

Emmy Reitoft

BØGER

Mit Liv

Af Hans Larsen,
red. Marion Thorning.
Forlaget Lind
175 sider

Mit Liv er en selbiografisk beretning om smed Hans Larsens oplevelser i tysk fængenskab gennem 20 måneder under Anden Verdenskrig. Bogen, som udgives efter forfatterens død, er redigeret af hans datter, Marion Thorning, der også har skrevet følgende introduktion til bogen, der her gengives med forlagets tilladelse:

Min mor og far synker ned i de hjemmesyede sofahynder. Året er 1978. Børnebørnene er i gang med kagetallerknerne. Min mor puffer min far let i siden. Han ryster på hovedet. Hun puffer igen. En lidt kraftigere hovedrysten fra min far. Min mor ser op: »Din far har noget, han vil læse op for dig«. Min far læner sig til siden og forsøger at få hånden ned i den alt for snævre lomme, og han folder langsomt et stykke papir ud. Hænderne vil ikke lystre.

Børnene bliver stille og ser på morfar. Halsen vil ikke lade luften slippe igennem. Han svælger og begynder at læse op. Efter en halv sætning kommer tårerne frem, og han går i stå. Han rækker min mor papiret og får fat i lommeørklædet. Hun sender det videre til mig og nikker. Nu er det min tur.

Min stemme og mine hænder ryster. Uforberedt på det, der står. Skrevet med ganske små bogstaver, sirligt på ternet papir »En dag i mit liv«. Alle ser tavst på mig, undtagen min far, der lader øjnene hvile på bordet. Jeg læser op, tør ikke stoppe, før sidste ord er læst:

En dag i mit liv, 1944 af Hans Larsen

Mon jeg har sovet, jeg synes det ikke, jeg føler det nærmest, som om jeg er beruset. Kan næsten ikke røre mig. Min krop føles tung som bly, selv om den nærmest er et skelet, og hovedet er ikke begyndt at fungere. Det er fyldt op af drømmerester, jeg ikke kan få hold

på. Men det er som det plejer, noget med mad.

Jeg behøver ikke at være helt vågen, førend angsten er der – eller frygten, om man vil. Den har nu siddet i mig i flere måneder. Så begynder luftværnskanonerne at brage, så kommer bombeflyenes dybe brummen, det lyder som om der er mange. Hvorfor har de ikke brugt sirenerne, har jeg sovet fra dem?

Jeg ligger og følger projektørernes fejen over himlen. Så kommer det første bombenedslag, det er ikke lige i nærheden af fængslet, men nu kommer de nærmere. Det er beroligende at høre den fløjtende lyd af bomberne, så ved jeg, at de ikke er på den lige vej mod mig. Jeg kan godt se det ulogiske i det med fløjtelyden, men hva' fa'en. Denne her var tæt på, fængslet ryster, og der falder puds ned fra loftet, mon den ramte? Min nabo, hvem det så er, er da levende endnu, han har lige lagt låget på lokumsspanden, kan jeg høre. Jeg håber, han nåede det, han skulle, det kan somme tider være svært.

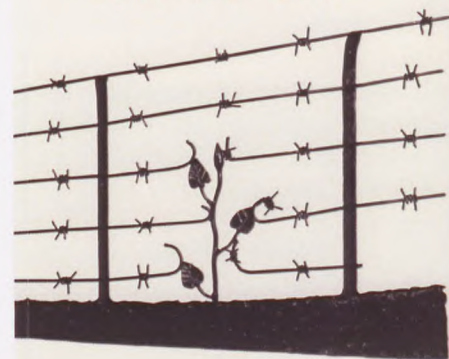
Lokumsspanden hen under vinduet, op og nyde synet af de mange brande og ødelæggelser. Det er svært at hæve sig op, når man ryster af skræk. Men jeg vil se det og ønsker, at alle tyskere bliver dræbt. Måske med undtagelse af dem i køkkenet. Der er ingen risiko for, at vagten kommer nu, de sidder lunt i beskyttelseskælderens. Så lyder sirenerne, afvarsling, hvor længe mon det varede? En halv time, to timer? I et tysk fængsel går alt ellers efter uret, men dette her har tyskerne vel ikke styr på. Rystende af kulde og angst lægger jeg mig igen. Det er svært at falde i søvn, men det er nødvendigt at få så megen søvn, jeg kan, ellers er dette ikke til at klare. Resten af natten er rolig, jeg ligger og håber, at alle de engelske maskiner må komme godt hjem.

Støvletramp og slag på døren med nøglebundtet. Så må klokken være halv seks. Det er næsten umuligt at komme på højkant. Men nu skal det gå stærkt. Tæppet lægges sammen med kniv-skarpe folder på militær vis, lidt vand i ansigtet fra madskålen, sæbe findes ikke. Vandspand og kande er af zink og gnubbes for pletter. Asfaltgulvet gnubbes med en nedslidt klædebørste. En dråbe vand på gulvet giver en mat plet og koster et måltid mad og en over nakken.

Celledøren bliver låst op med stor larm, og det lyder »Kübel raus«! Ud på

Hans Larsen

Mit liv

Forlaget Lind

gangen med lokumsspand, vandspand og kande. Når kalfaktoren har tømt spandene og fyldt kanden, henter jeg det ind igen, men ak, det er ikke min spand. Denne her er ikke pudset godt nok. På den igen. Jeg når det lige til tiden, hvor vagtmesteren og kalfaktoren kommer med morgenmaden. Så er det om at stå ret lige inden for døren og sige med høj og klar røst, på tysk selvfølgelig, »Celle 311, belagt med én mand, alt i orden«. Morgenmaden består af en tynd skive brød og en halv liter såkaldt kaffe. Jeg ser bønfaldende på ham, der deler ud. Med øjnene beder jeg om en endeskive og helst den største, han har, men da jeg ikke er en af vennerne, bliver det kun til en gnalling brød og den halve liter kaffe. Døren i med et brag.

Brødet bliver spist med andagt i ganske små bidder, ikke sammen med kaffen. Den ene hånd holder jeg under, hvis jeg skulle tabe en krumme. Hver gang jeg spiser brød, er det det bedste, jeg nogen sinde har smagt. Den lunkne kaffe ned, skylle madskålen, ingen dråber på gulvet. Et sidste blik rundt i cellen, alt er klar til celleinspektion. Vagtmesteren lader sit falkeblik falde overalt. I dag der intet at bemærke, altså er næste måltid reddet.

Så lyder klokken, døren åbnes, ud og stå ret til venstre for døren, »Abgang« med fire meters afstand. I en lang række snor vi os hen ad gangen og ned ad trapperne fra tredje etage til gangen i stueetagen. Opstilling i fem rækker, »Mütze ab - Mütze auf«, huen af, huen på, efter mange forsøg er de tilfredse. Huen skal slås mod højre ben samtidig af alle, så det lyder som et

geværskud. Nu venter jeg spændt. Hvad mon jeg bliver sat til i dag? Bare det ikke er noget udendørs. Det blæser og regner, og jeg fryser allerede.

Mit nummer 27244 bliver råbt op. »Hier« råber jeg automatisk og går hen i den anviste kolonne. Efterhånden er vi 15-20 mand samlet. Der er desværre ingen med, jeg kender. Måske er der en dansker eller nordmand imellem, men vi må ikke tale sammen. Det må jeg vente med at finde ud af. Jeg trænger til at høre nogle gode rygter. Det er utroligt, som rygter og løgnehistorier kan give en tro på, at dette mareridt snart får ende. Hvor er jeg træt, har svært ved at stå i retstilling i længere tid. Var jeg hjemme nu, ville jeg sove en hel uge, kun afbrudt af tolv måltider om dagen. Men jeg er ikke hjemme. Et brøllende »Achtung« fortæller, hvor jeg er.

Vi bliver ført ud i fængselsgården og op på en åben lastbil. Ingen fortæller, hvor vi skal hen eller til hvad. Der er kun få soldater med. Jeg misunder dem deres varme tøj, men ikke andet. Det er ingen lang tur, men vores tynde fangedragt bliver hurtigt gennemblødt. Heldigvis står jeg inde i flokken, så kun hoved og skuldre bliver våde. Vi bliver læsset af ved to jernbanevogne. De er fyldt med cementsække. To mand op i hver vogn og resten til at bære sakkene på ryggen ca. 30-40 meter og læsse dem af i et skur.

Jeg er den eneste dansker. Der er heller ikke nogen nordmænd på holdet. Trods vagtens ustandselige »Los, los ein bisschen Bewegung«, skynder jeg mig så langsomt, jeg kan. Trods det hårde arbejde er det umuligt at holde varmen i det våde tøj. Jeg ryster af kulde og mine ben ryster af anstrengelsen. Jeg kan ikke mere, har lyst til at smide sækken, men opgiver ved at tænke på den mand, der prøvede. Den behandling han fik, giver mig lidt ekstra kræfter.

Efterhånden ser vi forfærdelige ud, grå over det hele. Regnen gør cementstøvet til en vælling. En taber en sæk inde i skuret. Den går i stykker, men vagten ser det ikke. Manden er hurtig, laver huller til hoved og arme og tager den på den bare krop inde under jakken. Det nummer laver vi andre også. Det hjælper mod regnen og blæsten. Den varer nu ikke længe, denne lykke. Jeg får en kløe over hele kroppen. Den overgår langt alle mine lusebid.

Jeg synes, at sakkene bliver tungere

og tungere. Nu er der kun ti skridt igen, men hvor er de lange. Så kalder vagten os sammen og uddeler et stykke brød til hver. Det er en slem skuffelse. Vi har regnet med, som sædvanlig, en halv liter kålrabisuppe, mest for varmens skyld. Heller ingen kaffe. Vi får ti minutters spisepause i den ene jernbanevogn. Dejligt at være i tørvejr. Der bliver en slem stank i vognen, uden det dog går ud over appetitten. Vi får lov til et enkelt besøg bag skuret, når vi ikke længere kan holde os. De stakler, der har mavebesvær, får ikke lov at rende i utide. Det går selvfølgelig ud over bukserne, som de må gå med resten af dagen. Først senere i cellen om aftenen, kan de rense bukserne i deres madskål.

Resten af arbejdet og dagen går nærmest som en ond drøm. Vi når alle sammen at få vores cementposer af kroppen efter arbejdet. Vi bliver altid kropsvisiteret, når vi har arbejdet udenfor fængslet. En ødelagt pose cement er det samme som sabotage og betyder udlevering til Gestapo. Det er sjældent, nogen kommer levende tilbage derfra. Turen tilbage til fængslet, på den åbne vogn, er frygtelig. Vi er stivfrosne og mange af os falder og må bæres ind, da vi springer ned fra vognen. Der bliver ingen nærmere undersøgelse af os i fængslet, ingen vil røre ved os, som vi ser ud, og vi kommer hurtigt op i cellerne.

Da celledøren er lukket, og jeg ser ned af mig selv, bliver jeg fortvivlet. Hvordan skal jeg nå at få rensset både tøj og mig selv? Havde jeg mulighed for at tage livet af mig selv nu, havde jeg gjort det – nej, men jeg er langt nede. Med tårerne rendende ned af kinderne går jeg i gang, glad for at jeg er alene i cellen. Af med kludene, det skal gå stærkt, jeg kan ikke holde ud at se mig selv og forstår ikke, at det er min krop. Godt min familie ikke kan se mig nu. Tøjet bliver skyllet op i madskålen, jeg selv skyllet af. Vrider tøjet op og tager det våde tøj på igen. Jeg skal være færdig og påklædt, inden de kommer med maden.

Jeg ser på gulvet. Det er forfærdeligt, vand og cement. Jeg ser for mig, at måltider for en hel uge forsvinder og ved, at jeg ikke kan undvære et måltid. Hans, du er et skvat, kan du ikke klare lidt modgang? Tyskerne skal ikke have den glæde at stjæle din madration. Jeg tager børsten næsten uden hår og fejer cement og vand ind under lokumsspanden. Jeg når det lige inden udleve-

ringen af aftensmaden. Et stykke gulv er blevet tørt og har efterladt et gråt kalkslør, men vagten bemærker intet. Hvorfor dette festmåltid? Tænk, der er nogle få gram leverpølse på brødet. Men jeg har ikke tid til at frådse i maden nu. Det er svært at vente, men først må jeg have gulvet færdigt. Det er svært at tage vand og cement op i lokumsspanden med hænderne. Jeg når det lige, inden lyset bliver slukket. Resten må jeg se at klare i morgen.

Jeg går i seng, men beholder det våde tøj på, så det kan tørre. Børsten tager jeg med i seng. Den skal være tør til i morgen til det store pudsearbejde på gulvet. Så er det spisetid. Jeg ligger og spiser brødet langsomt, men det sidste bliver nydt ekstra meget, leverpølsen. Nu håber jeg kun at mine venner, englænderne, er kommet godt hjem, og at de vil lade mig sove i fred hele natten. Det har været en god dag med kun enkelte mishandlede fanger. Og så lever jeg endnu.

Dette første nedskrevne er en sammenblanding af Hans' oplevelser under fangenskab fra forskellige steder og tider. Efter på denne måde at have taget hul på beretningen, skriver han om hele krigen og får skilt begivenhederne, stederne og tidspunkterne, så de fremstår kronologisk. Da det er gjort, fortsætter han med at skrive om sin barndom og derefter om tiden efter krigen.

I 1987 skriver han:

Hvad er frihed?

Hvornår tør man tro, at man er fri?

For fængsler – lejre – er jeg fri.

Men virkningerne af 20 måneders ydmygelse i fangenskab i Tyskland, bliver jeg aldrig fri for.

Hvem og hvordan var jeg uden disse makabre oplevelser?

Jeg ved det ikke.

Jeg ved bare, at sporene er uudslettelige, det vidner mine natlige mareridt mig om.

Jeg kan ikke sige, at jeg hader tyskerne i dag. Men jeg er skeptisk overfor dem og har en vis angst for de 80 millioner.

Bogen kan købes hos

Forlaget Lind

Dronningens Tværgade 41, 3, 2

1302 København K, tlf. 4165 3166

www.forlagetlind.dk

Pris 225 kr. + forsendelse.

ADRESSELISTE

ERHVERVSHÆMMEDE

FRA FRIHEDSKAMPEN

Odense afd.: Fmd.: Alfred Andersen,
Bregnevej 7, 5220 Odense SØ,
tlf. 66 11 58 69.

Omegnsafdelingen:

Sydskajen 4.1.th, 3600 Frederikssund,
tlf. 47 53 02 48.
Fmd.: Eigel Skov Jørgensen.

Sjællands afd.:

Fmd.: Marianne Rüz,
Solsortevej 72, 2000 Frederiksberg,
tlf. 38 34 13 10, mail: mariannerysz@gmail.com
Kass.: Kirsten Kurland
Digevej 3, 2680 Solrød Strand,
tlf. 56 14 36 53.

Jysk afd.:

Fmd. og sekr.: Ingelise Serges,
Fælledvej 6 D, 2. tv., 7000 Fredericia,
tlf. 75 92 77 91, mail: ils@sbb-net.dk
Kass.: Birgit Lund, Skovparken 76 B,
6000 Kolding, tlf. 75 53 73 53,
mail: blund@adr.dk

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER

FRA BESÆTTELSEN

Fmd.: Salle Fischermann,
Toftøkærvej 28 C, 2820 Gentofte,
tlf. 39 65 89 90.
Kass.: Birthe Schow, Greisvej 30,
2300 København S,
tlf. 32 51 11 63.

GESTAPOFANGERNE RANDERS

Fmd.: Ebba Hjortshøj, tlf. 86 42 77 29
Hermann Stillingsvej 17, 8930 Randers NØ.
Kass.: Rikke Hjortshøj Christensen,
Nattergalevej 29, 8900 Randers C,
tlf. 20 94 84 03.

HANNOVER-STÖCKEN

Henv.: Erik Tanne, Farum St. Torv 29, 1. th.,
3520 Farum, tlf. 44 95 87 35.

HORSERØD STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Anton Nielsen,
Møllevej 17, 3650 Ølstykke, tlf. 47 17 90 69.
Kass.: Hanna Kirkegaard,
Jesper Brockmandsgade 2, 2200 København N.
Tlf. 22 12 49 25.

LANDSFORENINGEN AF KZ-FANGER FRA NEUENGAMME - VENNEKREDS- SEN

Fmd.: Helle Sørensen, Borgervænget 92, 2. th.,
2100 København Ø, tlf. 59 18 66 89 - 20 45 19 29

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN DK

Fmd.: Astrid Danielsen, Brejningevej 9,
5700 Svendborg, tlf. 63 21 04 64
astriddanielsen@hotmail.com
www.sachsenhausen.dk

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Krasnik Fischermann,
Gl. Vartov Vej 29, 2. tv.,
2900 Hellerup, tlf. 39 62 83 55.
Kass.: Michael Fingeret, Herman Triers Plads 2,
1631 Kbh. V, tlf. 35 37 11 21

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

Formand: Martin Frøland, Ellemosevej 107,
2900 Hellerup, tlf. 39 68 15 25
Kasserer: Poul Brandt, Engbovej 104,
2610 Rødovre, tlf. 36 41 33 24

FRIHEDSKAMPENS VETERANER

Henvendelse kan ske til
Eigel Skov Jørgensen (Foss),
tlf. 47 53 02 48 eller
Bent Nielsen,
Wiedergården 46, 1, 2791 Dragør
tlf. 32 53 07 16.

HOLGER DANSKE -KLUBBEN

Fmd.: Jørgen H. Barfod
Ved Fortunen 10 A -2800 Lyngby
Sekr. "Foss", E. Skov Jørgensen
Tlf. 47 53 02 48 e-mail: foss@privat.dk

DANSKE VETERANER 1940-45

Formand Jens Ege,
N. Jespersens Vej 10, 2000 Frederiksberg
jensege@mail.tele.dk
Sekretær Max Roe, maxroe_sen@msn.com
Tlf. 20 67 25 45

FRIHEDSKAMPENS FREDNINGS- OG MINDEFOND

Strandvejen 272 B nr. 14, 2920 Charlottenlund,
tlf. 33 16 10 10
Fmd.: Chr. Eugen-Olsen
Ansøgninger om støtte fra fonden kan rettes til
ovenstående adresse.
Bidrag til fondens arbejde kan sendes til
fondens konto i Spar Nord Bank
reg.nr. 9061 konto nr. 4569856065

ARBEJDSKADESTYRELSEN

Sankt Kjelds Plads 11, Postboks 3000,
2100 Kbh. Ø, tlf. 72 20 60 00, fax 72 20 60 20.

FÉDÉRATION INTERNATIONALE DES RÉSISTANTS, DANMARK (FIR)

Formand: Anton Nielsen, Møllevej 17,
3650 Ølstykke, tlf. 47 17 90 69.
Kasserer: Petter Sommerfeldt,
Blågårdsgade 14, 2200 København N,
tlf. 35 35 31 52, mobil 61 27 11 36.

BERNADOTTEGÅRDEN

Bernadottegården 94, 9560 Hadsund,
tlf. 97 11 46 66.

BERNADOTTEGÅRDEN

H.H. Kochsvej 4, Himmelev, 4000 Roskilde,
tlf. 46 31 60 00.

MINDELUNDEN RYVANGEN

Tuborgvej 33, 2900 Hellerup, tlf. 39 62 14 67.

BANGSBO MUSEUM

9900 Frederikshavn, tlf. 98 42 31 11.

FRIHEDSMUSEET

Churchillparken 7, 1263 København,
tlf. 33 13 77 14.

MUSEET FOR FRØSLEVLEJREN

Lejrvejen 83, Frøslev, 6330 Padborg,
tlf. 74 67 65 57.

MUSEET PÅ KOLDINGHUS

Postboks 91, 6000 Kolding, tlf. 76 33 81 99.
Åbent kl. 10-17.

HORSERØDLEJRENS MUSEUM

Esrumvej 367, 3000 Helsingør, tlf. 72 55 20 47.
Åbent søndag, tirsdag og torsdag kl. 11-15.

BESÆTTELSESMUSEET I ÅRHUS 1940-45

Mathilde Fibigers Have 2 (v/ Domkirken)
8000 Århus C, tlf. 86 18 42 77, fax 86 18 42 83.
Fond reg. nr.: 12844.

HISTORISK SAMLING

FRA BESÆTTELSESTIDEN,
Niels Bohrs Alle 9, 6700 Esbjerg.
Åbent tirsdag kl. 10-12 og torsdag kl. 10-18.

ODENSE HISTORIE 1940-45

Brandts Passage 15,1.tv
5000 Odense C, tlf. 66 19 40 45.
Åbent d.1.lørdag i måneden kl.13-16

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: 4. Maj-huset, Gennem Landet 80 A,
8592 Anholt.
Kan lejes ved henvendelse til
Anders Rytter, tlf. 40 97 96 84